

Trampy ýazgaran ýepiskop kimleri ýadymyza saldy...

Category: Kitapcy, Publisistika, Sözler

написано kitapcy | 23 января, 2025

Trampy ýazgaran ýepiskop kimleri ýadymyza saldy... TRAMPY ÝAZGARAN ÝEPISKOP KIMLERI ÝADYMYZA SALDY...

Martin Lýuteriň Tomas Mýunsere nähili topulanyny bilýärsiňizmi?..

Amerikanyň käbir ruhanylary buthananyň önünde Injil bilen surata düşen Trampy tankyt edýärkäler, Saud Arabystanyň dini ruhanylaryndan Şeýh Assim Al-Hakeem yslam dininde (zorluk-süteme) protest bildirmegiň gadagandygyny (haramdygyny) aýtdy. Dinastiýa bilen dolandyrylýan ýurduň ruhanysyndan garaşylmajak çykyşam däl di bu aslynda, demokratiýanyň öz ýerini “dini režime” beren ýerinde häkimiýetem gürrüňsiz hudaýlaşdyrylýar. Şeýle bolan ýerde häkimiýetem ylahy hökümiň «wekiline» öwrülýär.

Birnäçe ýyl öň Malaýziýadaky Fetwa geňeşi-de “Musulmanlaryň hökümeti protest etmek üçin geçirilýän ýa-da ýurtda huzursyzlyga ýol açyp biljek islendik çykyşa gatnaşmagynyň yslam dini tarapyndan gadagan edilendigini” mälim edipdi. Hawa-da, emewilerden (omeýatlar) bári halyflaram Allanyň ýerdäki kölegesi hasaplanmadymy näme? Ibn Teýmiýe başlyklaýyn käbir ulamalar “Soltan zalym bolsa-da oňa ytagat etmelidir” diýmedimi näme? Hut şeýle-de boldy. Taryhdan bugüne çenli yslam dünýäsi köplenç ýagdaýda tolgunşyklary, halkyň öz hak-hukugy üçin aýaga galmalaryny, zulma nägilelik bildirip köçä çykmalaryny kän bir goldap durmady. Käte fetwa bilen, käte hutbalar bilen açykdan-açyk “ytagat jaýyzdyr, gozgalaň turuzmak, köçä çykmak, baş galdyrmak haramdyr” diýildi. Elbetde, bu diňe yslam dünýäsi üçin şeýle bolmady, beýleki dinlerem praktikada şundan gowy hereket etmedi.

■ BIZEM ŞEÝLE SÖZLERİŇ AÝDYLYP BILINJEGINI PIKIR EDÝÄRISMI?

Diniň adyndan demonstrasiýany, nägileligi haram edenler muny şeýdenlerinde şol bir wagtyň özünde häkimiýet bilen aralaryndaky ilteşiklerini, häkimiýete bolan baglylyklaryny hem ýüze çykarýandyklaryny özleri-de bilenoklar. Bu elbetde, meseläniň bir tarapy. Edil şu tarapdan dowam etsek, Trampyň dini arkasyna alyp eden çykyşyna Waşingtonyň ýeparhial ýepiskopy Mariann Baddenini bildiren nägileligi juda many-mazmunlydyr. Şol nägileçilikli sözlere gaýtadan ser salalyň: «Isa pygamberiň taglymatyna ters gelyän seslenme bermek üçin jöhüt-hristian däpleriniň iň mukaddes ýazgysyny we rugsat almazdan meniň ygtyýarlygyndaky buthanalaryň birini ulandy.» Hawa, Badde hut şeýle diýdi we muňa meňzeş geplän diňe o däldi. Trapma garşy: “Injil seniň arkaňy ýaplajak dekorasiýaň däldir, buthana-da seniň surata düşýän sahnaň däl” diýen ýaly seslenmeler geldi. Bizem şeýle sözleriň aýdyp biljekdigimizi pikir edýärismi, iň bolmanda häzirki günlerde?

Başga tüýsli ýurtda ýaşamaýan bolsak, azyndan bizler ýaly dini guramalaram syýasatyň köplenç dini öz gündelik bähbitleri üçin isleýişleriçe ulanýandyklaryny görýändirler diýip pikir edýäris. Emma bar mesele-de şu ýerde, diniň adyndan hereket edýänler diňe öz gözleriniň ýetýän ýerlerini görýärler, gözleriniň yetmeýän ýeri olaryň pikirçe dinde ýok hasabynda. Ýok zadyň fetwasy-da, hutbasy-da, haramy-da, halaly-da bolmaz. Hut şonuň üçin ýurtdaky parahorluk, hukuk bozulmalary, korrupsiýa beýannama görnüşinde köpçülige mälim edilýänem bolsa, musulman guramalary muny görmeýän bolsa, ýüze çykýan kynçylyklary-da aňsatlyk bilen ýok hasaplap bilerler.

Başga bir tarapdan bu guramalar guramaçylyk gurluşynyň talap edýändigini üçin özüni öňe çykaryp, şol ýerden ilerläp, häkimiýete-de gönüden-göni başagyry döredip biljek meseleleri bir demde ulaldyp, aşyp bolmajak beýik daga öwürüp bilerler. Şol wagt gazetlerde uzyn-uzyn bildirişler berler, birgiden makalalar çap ediler, dini jemagatlaryň meseläni çetinleşdirme koalizasiýalary gurlar. Şeýle-de häkimiýetiň gysawajyndaky dini guramalar bolsa meselä görä fetwa berer, hadysa görä

haram başlygyny atar. Şeýle bir gün geler welin, jaý üçin berilýän uzak möhletleýin kreditler prosent depderini ýapar, şeýle bir gün geler welin, prosent lobileri diýip gygyrşarlar. Diniň üýtgewsiz kadalary bar diýselerem, wagty gelende özleriçe üýtgeşmeler girizip, bu meseläni-de ýerinde depmehalal ederler.

■ BOLUP GEÇÝÄNLER ŞUDUR

Ýeri, düwün munuň niresinde?

Taryhyň dürli döwürlerinde adamyň şahsy teswirlemesinden azat dini garaýyşyň bolmandygyny görýäris. Şunuň bilen baglanyşyklylykda, dogrusyny aýtsak, eger Hudaý bir gezek gürlän bolsa, adamlar ony müň gezek teswirläpdirler we müň gezek täzeden toslapdyrlar. Hut şol sebäpli-de dinleriň içinde mezhepler, tarykatlar we jemagatlar şaha ýaýradyp ösüpdür. Çünki ähli ol «ylahy» sözler belli bir wagtdan soň hökümdar tagtlaryna, köşklere, kämahal ylmy jemgyýetçiligjň lýuks otaglaryna, käte oba-şäherleriň merkezindäki haý-haýly jemagat oýlerine myhman bolupdyr.

Öý eýesi bolsa muňa garaşly bolan, gatnaşyk saklaýan, söwda we syýasy taýdan goldaýan häkimiýetlerden özbaşdak baha berip bilmez, iň bolmanda «mukaddes» nutuklary lapykeç ediji ýollaryň üstünden agalyk edijileriň garşysyna çykarmaz.

Soňra şu-da bar: dini guramalary doly gurşap alan häkimiýet, syýasat we güýç nokatlary dini nutugyň «gönügiş ugruny» kesgitleme ygtyýarlygyna eýe bolup biler. Galapyn bolup geçýänlerem köplenç şudur. Häzirki günlerde gönüden-göni Trampa garşy gönükdirlen tankydy dini çykyşlaryň gymmaty-da şu ýerde ýatyr. Diniň özüne syýasat hökmünde baha berip bolar, emma bu onuň syýasatyň guralyna öwrülmelidigini aňlatmaýar. Iki aýry faktory biri-birine garyşdyrmazlyk gerek.

Sözümize taryhdan möhüm bir sahypa bilen dowam edeliňmi?

Bilnişi ýaly, XVI asyrda Germaniýada daýhanlaryň uly gozgalaňlary bolup geçýär, garyp daýhanlaryň müňlerçesi hak-hukuklaryny gazanmak ugrundaky göreşde bu gozgalaňlara işjeň gatnaşýar, ses berýär, ruhuny-da, mizemezligini-de

gaýgyрмаýar. Daýhan gozgalaňlaryna gatnaşanlaryň we goldaw berenleriň biri-de, şol döwrüň ruhanylaryndan Tomas Mýunserdir. Mýunser gozgalaňda gönüden-göni patyşalary, agalyk ediji toparlary ýazgarýar, bolup geçýän adalatsyzlyklary dillenyär we bu asylly göreşde şirin janyny pida edýär. Edil şol günlerde başga bir ruhany, üstesine reformatorlygy bilenem tanalan Martin Lýuter Mýunseri şeýtanyň oýnawajyna öwrülmeke aýyplaýar, patyşalary onuň almytyny bermäge çagyryýar. Ynha, Lýuteriň bar oppozision aýratynlygy-da şuna çenli!..

Eger bir oppozisioner dini syýasatdan, söwdadan, fotosurlara şekil bermek üçin ulanylan aňyýetden biri däl bolsa, şol aňyýete garşy seslenmeýän bolsa, onda şobada özü-de şol fotosuratyň içinde ýer alar. Bu kämahal köşk suprasynyň başynda, kämahal fetwada, kämahalam özüne peşgeş berilen mülkde, käte bolsa aýratynlykda-da özüni görkezip biler.

Aýdyn TONGA.

06.06.2020, ODATV.

Terjime eden: Guwanç MÄMILIÝEW,
Stambul uniwersitetiniň talyby. Publisistika